

MÔ HÌNH TỔ CHỨC THAM VẤN HỌC ĐƯỜNG TRONG CÁC TRƯỜNG PHỔ THÔNG VIỆT NAM

ThS. TRẦN THỊ HẢI YẾN
 Trưởng THPT Trần Phú - Hà Nội

1. Đặt vấn đề

Một thực tế mà không ai có thể phủ nhận là học sinh (HS) ngày nay đang phải chịu quá nhiều áp lực: Áp lực về nội dung chương trình, áp lực từ phía cha mẹ HS, áp lực thi cử, áp lực lựa chọn ngành nghề v.v... Những thách thức của môi trường học tập và xã hội đang dồn lên vai các em bao gánh nặng tâm lí. Trong quá trình hội nhập quốc tế đang xuất hiện tình trạng xung đột văn hoá bản địa và văn hoá du nhập từ bên ngoài, HS lại đang ở độ tuổi chưa biết đầy đủ cách ứng xử và đối phó với những áp lực cuộc sống, những bất đồng và mâu thuẫn trong các mối quan hệ. Và một hệ quả tất yếu là hàng loạt vấn đề tiêu cực liên quan đến đạo đức HS như bạo lực học đường, rối loạn tâm lí, lệch lạc trong quan hệ với thầy cô, bạn bè... Thực trạng này đang giống lên hồi chuông nhắc nhở các trường học Việt Nam, các nhà giáo dục, các nhà tâm lí cùng các tổ chức và cơ quan hữu trách về yêu cầu cấp thiết phải có hoạt động tham vấn tâm lí trong trường học. Trong bài viết này, tác giả muốn trình bày khái quát về hoạt động tham vấn học đường, kinh nghiệm của một số nước và mô hình tổ chức tham vấn học đường trong các trường phổ thông Việt Nam.

2. Mô hình tổ chức tham vấn học đường trong các trường phổ thông Việt Nam

2.1. Khái quát về mô hình tham vấn học đường

Tham vấn tâm lí học đường (School Counseling) hay còn gọi là tham vấn học đường là một nhánh của ngành tham vấn tâm lí được xuất hiện vào đầu thế kỉ XX tại Hoa Kỳ. Từ đó đến nay, lĩnh vực này không ngừng phát triển và tạo ra được không ít mô hình thành công ở nhiều quốc gia có những điểm chung như sau:

- Tham vấn học đường có vị trí chính thức và hợp pháp trong chương trình giáo dục. Các nhà tư vấn được đào tạo chuyên nghiệp và thuộc biên chế của Bộ Giáo dục;
- Hoạt động tham vấn diễn ra trong suốt giai đoạn học đường của HS, mỗi giai đoạn gắn với một mục tiêu rõ rệt;
- Tham vấn không phải chỉ nhằm giải quyết những khúc mắc về tâm lí mà là mọi vấn đề từ

học hành, định hướng nghề nghiệp, cách ra quyết định, cách xử lí áp lực và các cách thức ứng xử trước những tình huống không mong muốn. Do đó, nhà tham vấn vừa là nhà tâm lí, vừa là nhà giáo dục, vừa là phụ huynh, vừa là người bạn đồng hành của các em HS; đồng thời, là người hỗ trợ cho giáo viên, phụ huynh và các nhà quản lí giáo dục.

Một số mô hình tham vấn học đường:

- Ở Hoa Kỳ, mô hình tham vấn tâm lí học đường gồm bốn phần: Chương trình hướng dẫn, kế hoạch cá nhân cho HS, hỗ trợ tức thời, hỗ trợ tổ chức. Trong đó:

+ Chương trình hướng dẫn bao gồm các bài học có cấu trúc về kĩ năng sống, giáo dục nghề nghiệp... được dạy trong lớp học hoặc theo nhóm một cách định kì;

+ Lập kế hoạch cá nhân: Hoạt động giúp HS lên kế hoạch, theo dõi kế hoạch mà mình đặt ra và tự quản lí việc học tập của mình;

+ Hỗ trợ tức thời: Đáp ứng các nhu cầu, khó khăn, lo lắng trước mắt của HS;

+ Hỗ trợ tổ chức: Các hoạt động quản lí để thiết lập, duy trì, phát triển tổng thể công tác tham vấn học đường như tổ chức tập huấn thường xuyên cho cán bộ tư vấn, tạo điều kiện cho nghiên cứu, điều phối và quản lí các hoạt động của công tác này, hợp tác và tham dự vào các mặt hoạt động giáo dục khác để cung cấp cũng như thu nhận các thông tin liên quan đến tham vấn học đường.

- Ở Pháp, từ trường mẫu giáo đến tiểu học luôn có các nhà tâm lí học đường. Nhiệm vụ của họ bao gồm: Phòng ngừa các khó khăn học đường; triển khai và đánh giá công tác hỗ trợ tâm lí; cùng nhà trường xây dựng các kế hoạch sư phạm và hỗ trợ thực hiện; hỗ trợ hoà nhập cho trẻ em tàn tật. Lên đến THCS và THPT, không có sự có mặt của các nhà tâm lí học đường mà là nhà tâm lí tư vấn định hướng. Họ sẽ tham gia giám sát liên tục HS và thành công học tập của các em; đảm bảo thông tin về quy trình định hướng, đào tạo và nghề nghiệp cho HS và gia đình; đảm bảo công tác đặc biệt là tham vấn cá nhân cho HS và cha mẹ; hỗ trợ đánh giá HS; đóng vai trò cố vấn chuyên môn cho hiệu trưởng, các nhà

quản lý trong việc xây dựng các kế hoạch giáo dục có liên quan đến hướng nghiệp. Các nhà tâm lý học đường ở Pháp thuộc biên chế của Bộ Giáo dục, chịu sự quản lý trực tiếp của Thanh tra Giáo dục Quốc gia.

- Ở Singapore, từ năm 1998 tất cả các trường học đều có chương trình chăm sóc tinh thần và tư vấn sự nghiệp. Các nhà tư vấn làm việc trực tiếp với những người quản lý trường để thiết kế các dịch vụ tư vấn học đường cho HS; thiết kế chương trình và tập huấn cho giáo viên về sự phát triển tâm lý, xã hội và nhân cách con người; làm nhiệm vụ về hướng nghiệp, v.v... Kinh phí cho cả công tác này được chính phủ chi trả.

2.2. Tổ chức tham vấn học đường trong trường phổ thông Việt Nam

2.2.1. Chức năng, nhiệm vụ

Trong môi trường học đường, các nhà tư vấn sử dụng những kiến thức tâm lý học và các kĩ năng tham vấn nhằm giúp trường học giải quyết những vấn đề sau:

- Tư vấn về các vấn đề tâm - sinh lý:

+ Giáo dục sức khỏe - thể chất có tác dụng phòng ngừa hay chăm sóc sức khỏe cho HS và giải quyết các vấn đề rối nhiễu tâm lý như: than phiền cơ thể, rối loạn chú ý, lo âu - trầm cảm, hành vi sai phạm, hành vi xâm kích...

+ Tham vấn tâm lý, giúp HS hiểu bản thân, tăng cường nội lực bản thân. Tham vấn giúp các em giải quyết tốt các vấn đề gặp phải trong cuộc sống gia đình và nhà trường: quan hệ tình bạn, tình yêu ở lứa tuổi vị thành niên, cách ứng xử với thầy cô giáo và cha mẹ...

- Tư vấn xã hội:

+ Tham vấn giúp HS giải quyết các mối quan hệ xã hội, mối quan hệ ngoài nhà trường;

+ Tìm hiểu các tổ chức xã hội trợ giúp HS. Tổ chức cho HS tham gia các hoạt động xã hội, làm quen với các tổ chức xã hội;

+ Rèn luyện cho HS một số kĩ năng, năng lực thích ứng xã hội.

- Tư vấn cho HS chưa ngoan:

Giúp các em khắc phục những nhược điểm của bản thân, tự vươn lên thành người HS tốt.

- Tư vấn học tập - hướng nghiệp:

+ Giúp HS giải quyết những vấn đề nảy sinh trong quá trình học tập: động cơ và thái độ học tập, cách học, lựa chọn môn học, phân ban ...

+ Nhận thức về các nghề của HS: Giúp HS hiểu rõ về nghề nghiệp mà mình lựa chọn, nhận thức được những yêu cầu nghề để HS tự nhận biết được mình có phù hợp với nghề mình định lựa chọn không;

+ Chỉ ra động cơ của việc chọn nghề: Giúp HS hiểu rõ động cơ của việc chọn nghề có xuất phát từ chính bản thân của HS hay là từ phía bên ngoài (từ mong muốn của người thân, từ xu hướng của xã hội...) để HS hiểu và có thái độ tích cực trong việc lựa chọn nghề;

+ Sự phù hợp giữa năng lực với nghề định chọn: Giúp HS lựa chọn đúng nghề phù hợp với năng lực và sở thích, đây là công việc phức tạp nhất đòi hỏi phải có những phương pháp và công cụ chẩn đoán để đưa ra những kết luận chính xác về năng lực và sở trường của HS.

2.2.2. Mô hình tổ chức

- Về tổ chức nhân sự: Mỗi trường phổ thông cần có một phòng tham vấn với ít nhất một chuyên viên tư vấn có biên chế giáo viên. Hoạt động tư vấn ở nhà trường rất nhiều như trên đã nêu nên không chỉ một mình chuyên viên này thực hiện mà cần có sự kết hợp với các chuyên viên của các trường khác trong quận, thành phố và các chuyên viên ở các trung tâm tư vấn có uy tín trong thành phố. Các chuyên viên tư vấn phải tốt nghiệp đại học ngành Tâm lý học, Giáo dục học. Trong thực tế, hoạt động tại các phòng tham vấn còn có các nhà giáo lớn tuổi hay đã về hưu có nhiều kinh nghiệm và hiểu biết thực tế về tuổi học trò, giáo viên chủ nhiệm và cán bộ đoàn, đội nhưng họ cũng cần phải được trang bị một số kiến thức và kĩ năng cơ bản về tư vấn tâm lý.

- Trang thiết bị: Phòng tham vấn tâm lý - giáo dục - hướng nghiệp cần có những trang thiết bị tối thiểu để đảm bảo các hoạt động như bàn, ghế, tủ sách báo, máy tính, điện thoại và có các bộ trắc nghiệm tâm lý trí tuệ, nhân cách, hướng nghiệp cho HS. Ngoài ra, phòng tham vấn tâm lý - giáo dục - hướng nghiệp ở các trường phổ thông còn là địa điểm cho sinh viên các trường đại học đến thực tập công tác tham vấn học đường nên không gian tham vấn cần được bố trí có tính riêng tư, kín đáo và có phương tiện để sinh viên quan sát kín đáo qua kính một chiều hay màn ảnh.

- Cơ chế quản lý: Phân công một thành viên trong ban giám hiệu trực tiếp phụ trách hoạt động này; có sự phối hợp hoạt động với đoàn Thanh niên, đội Thiếu niên Tiên phong, giáo viên chủ nhiệm và các tình nguyện viên.

2.2.3. Nội dung hoạt động

Mô hình tổ chức tham vấn học đường cần có các hoạt động cụ thể như sau:

- Các hoạt động tư vấn về các vấn đề tâm - sinh lý:

+ Tổ chức tư vấn cá nhân và nhóm HS;

+ Tổ chức các báo cáo chuyên đề về tâm - sinh lý

như: sự dẩy thì; cách ứng xử với bạn bè, cha mẹ, thầy cô giáo; tình bạn cùng giới và khác giới, v.v... cho HS;
+ Tiếp xúc với HS bị rối nhiễu tâm lí để kịp thời giúp đỡ và chữa trị;
+ Tổ chức các câu lạc bộ, nhóm bạn học trò, v.v...

- Các hoạt động tư vấn xã hội:
 - + Tổ chức tư vấn cá nhân và nhóm HS;
 - + Tổ chức các hoạt động xã hội, giao lưu với các tổ chức xã hội;

- + Tổ chức các báo cáo chuyên đề về kĩ năng sống, xã hội và các hoạt động rèn luyện kĩ năng sống, năng lực thích ứng xã hội;

- Các hoạt động tư vấn giáo dục HS chưa ngoan:
 - + Tổ chức tư vấn cá nhân và nhóm HS;
 - + Tổ chức tư vấn cho phụ huynh HS chưa ngoan;
 - + Tổ chức các nhóm giúp bạn.

- Các hoạt động tư vấn học tập - hướng nghiệp:
 - + Tổ chức báo cáo các chuyên đề về học tập như: phương pháp tự học, cách ghi chép bài giảng, cách đọc sách tham khảo, cách thảo luận nhóm v.v...

- + Giảng dạy chuyên đề giáo dục hướng nghiệp cho HS;

- + Tổ chức làm trắc nghiệm phân ban cho HS lớp 10 và chọn ngành học khi HS nộp đơn dự thi đại học và cao đẳng;

- + Tổ chức giới thiệu, tham quan các trường đại học, cao đẳng, dạy nghề và các cơ sở sản xuất truyền thống tại địa phương.

2.3. Quản lí, lãnh đạo hoạt động tham vấn học đường

Hiện nay, Bộ Giáo dục và Đào tạo cho phép các trường phổ thông được bố trí giáo viên tư vấn nhưng không được tăng tổng chỉ tiêu biên chế, các trường sư phạm chưa đào tạo giáo viên tư vấn. Do đó, để tổ chức thực hiện hoạt động tham vấn học đường có hiệu quả, hiệu trưởng - người đứng đầu trường học - cần làm tốt các việc sau đây:

(1) Tổ chức lực lượng thực hiện nhiệm vụ tham vấn học đường:

- Hiệu trưởng phải lựa chọn trong số giáo viên các bộ môn nhưng có năng lực, phẩm chất phù hợp với hoạt động tham vấn, bố trí làm nhiệm vụ tham vấn, cân đối mặt bằng lao động, giảm các công việc giảng dạy, đảm bảo giờ lao động theo quy định, đồng thời cử các giáo viên này tham gia các khoá bồi dưỡng ngắn hạn về kĩ năng tham vấn để làm nhiệm vụ tư vấn HS;

- Hiệu trưởng cũng có thể tuyển, hợp đồng những giáo viên nghỉ hưu có năng lực phù hợp làm

giáo viên tư vấn đồng thời tạo các điều kiện khác cho họ hoạt động;

- Xây dựng mạng lưới tình nguyện viên: Là những giáo viên có năng lực, tham gia tham vấn khi có thể theo hình thức tự nguyện; là những HS đã từng có vướng mắc tâm lí nhưng nhờ được tư vấn đã vượt qua nay có thể tham gia để chia sẻ kinh nghiệm với bạn bè; là những sinh viên các trường đại học đào tạo chuyên ngành tâm lí, sư phạm... có năng lực, muốn được cống hiến; là những nhà khoa học muốn tham gia để nghiên cứu cũng như áp dụng các phương pháp khoa học trong quá trình tham vấn cho HS, v.v...

- Hiệu trưởng chủ động phối hợp với các đoàn thể như đoàn Thanh niên, đội Thiếu niên để tổ chức các hoạt động tư vấn. Một vấn đề rất quan trọng là phải tạo được mối quan hệ và quan tâm chung giữa nhà trường với gia đình HS, mối quan hệ giữa các giáo viên với các nhóm HS trong việc quan sát, phát hiện và giải quyết kịp thời các vấn đề tâm lí xuất hiện trong tập thể hoặc cá nhân HS.

(2) Sắp xếp, bố trí nơi làm việc và cung cấp các điều kiện cơ sở vật chất cần thiết cho bộ phận tham vấn học đường:

- Tùy điều kiện mỗi trường, có thể thu xếp bố trí một phòng riêng cho hoạt động tham vấn hoặc bố trí phòng làm việc linh hoạt;

- Nếu có phòng riêng, tổ chức việc sắp xếp, bài trí phù hợp với hoạt động tham vấn. Có thể gắn trên tường những khẩu hiệu, lời khích lệ, những câu châm ngôn hay phù hợp lứa tuổi học trò;

- Cung cấp tài liệu tham vấn, sách, truyện, phim, tranh ảnh, v.v... phục vụ hoạt động tham vấn.

(3) Xã hội hóa hoạt động tham vấn

Đã xuất hiện các tổ chức, cá nhân ngoài nhà trường thu hút HS đến để giáo dục, rèn luyện giá trị sống, kĩ năng sống. Ngành Giáo dục và gia đình HS bắt đầu quan tâm tận dụng các cơ hội và tổ chức này để giáo dục, tư vấn HS một cách có hiệu quả. Do đó, hiệu trưởng cần chủ động phối hợp với các tổ chức, cá nhân trong triển khai hoạt động tham vấn;

- Mời chuyên gia, tổ chức các buổi nói chuyện thường kì với HS hoặc kết hợp các buổi họp phụ huynh HS, hướng dẫn cha mẹ HS về những vấn đề liên quan để giúp cha mẹ HS kịp thời nắm bắt tâm tư, nguyện vọng của các em và có những chia sẻ, hỗ trợ kịp thời;

- Phối hợp với các trường đại học, tạo môi trường cho sinh viên chuyên ngành tâm lí, giáo dục năm thứ tư thực tập tốt nghiệp. Nếu biết sử dụng,

đây là một lực lượng cán bộ tham vấn hiệu quả vì sinh viên năm thứ tư đại học thường có độ tuổi từ 20 đến 22, khá thuận lợi trong tiếp xúc và chia sẻ với HS trung học;

- Với những vấn đề khó, có thể liên hệ mời chuyên gia theo các lĩnh vực phù hợp hỗ trợ để giải quyết kịp thời và hiệu quả.

3. Khó khăn, thách thức

Từ năm 2000, mô hình tham vấn học đường đã bước đầu được triển khai ở các trường phổ thông Việt Nam: Tại TP. HCM là Trường Khánh Hội A – Quận 4, Nguyễn Gia Thiều – Quận Tân Bình, Diên Hồng – Quận 10, Trương Công Định, Phú Mỹ – Quận Bình Thạnh, Mạc Đĩnh Chi – Quận 6; tại Hà Nội như Trường Đinh Tiên Hoàng, Nguyễn Tất Thành, v.v... Tuy nhiên, khi đi vào thực tế hoạt động, việc triển khai mô hình này đang gặp phải không ít khó khăn và bộc lộ nhiều bất cập:

- Ở phần lớn các trường học hiện nay, vấn đề trợ giúp tâm lý học đường vẫn chưa được chú trọng. Hoạt động trợ giúp tâm lý rất ít được tổ chức ở trường cho nên mỗi khi gặp khó khăn về tâm lý các em chủ yếu tâm sự với bạn bè, một số ít thì tâm sự với cha mẹ hoặc không nói với ai, thậm chí giải quyết sự việc một cách tiêu cực;

- Mặt khác, việc đánh giá vai trò trợ giúp tâm lý học đường cũng chưa được các nhà quản lý giáo dục quan tâm đúng mức. Việc đào tạo nguồn nhân lực phục vụ công tác trợ giúp tâm lý học đường chưa được chú trọng;

- Một số trường chưa nhận thức hết ý nghĩa và tác dụng của hoạt động trợ giúp tâm lý học đường, thậm chí có trường học còn chưa hiểu tư vấn tâm lý học đường là gì. Bên cạnh đó, cũng còn nhiều trường học chưa nắm vững được những đặc trưng riêng của công tác trợ giúp tâm lý khiến HS dù có nhu cầu muốn được lắng nghe ý kiến của các chuyên gia nhưng vẫn ngần ngại;

- Việc quan tâm trợ giúp tâm lý học đường chủ yếu ở lứa tuổi sinh viên còn lứa tuổi HS phổ thông chưa được chú trọng;

- Nhu cầu cần được tư vấn của HS rất đa dạng tuy nhiên phòng tham vấn học đường của trường cũng chỉ mới hoạt động theo kiểu tự phát, chưa có sự quan tâm hỗ trợ.

4. Một số khuyến nghị

Những bất cập nêu trên đã và đang đòi hỏi các cấp, các ngành chung tay góp sức để tham vấn học đường trở thành một mô hình đáp ứng được yêu cầu và đòi hỏi cấp thiết của ngành giáo dục và toàn xã hội.

Các cơ quan liên quan thuộc chính phủ phải quan tâm và trực tiếp hoặc giao cho một đơn vị có khả năng nghiên cứu và giới thiệu các tiêu chuẩn và hướng dẫn cần thiết cho việc triển khai các chương trình tham vấn học đường. Phải đảm bảo người làm tham vấn học đường được xem là một nghề và có quy chế về việc hưởng lương của trường học, đồng thời chịu trách nhiệm về chuyên môn với một tổ chức nghề nghiệp.

Các trường đại học, viện khoa học... phải nghiên cứu và soạn thảo chương trình đào tạo tham vấn học đường, ngắn hạn và dài hạn, trên cơ sở tham khảo các chương trình đào tạo của các trường đại học trên thế giới để đảm bảo có được một chương trình chất lượng, chuyên nghiệp và đầy đủ.

Đặc biệt, các trường học nghiên cứu để đưa chương trình tham vấn học đường chính thức vào trong những hoạt động của nhà trường, quy định về sự phối hợp và những vấn đề liên quan giữa nhà trường, giáo viên, phụ huynh, học sinh với nhà tham vấn. Đồng thời, triển khai các hoạt động nhằm giới thiệu tính cần thiết và giá trị của tham vấn học đường đến HS, phụ huynh và giáo viên để khi HS gặp những vấn đề khó khăn nhà tham vấn học đường có thể tiếp cận được nhanh nhất và qua đó có thể hỗ trợ kịp thời.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Chỉ thị số 9971/BGD & ĐT – HSSV của Bộ Giáo dục và Đào tạo, *Triển khai công tác tư vấn cho HS, sinh viên*, ngày 28/10/2005.
2. Ngô Thị Thu Dung, Nguyễn Thị Hồng Nga, *Xây dựng mô hình tư vấn học đường – một tổ chức hỗ trợ học sinh, sinh viên học tập, lập nghiệp*, Tạp chí Tâm lý học, 11/2009.
3. Trần Thị Minh Đức, *Giáo trình tham vấn tâm lý*, NXB Đại học Quốc gia Hà Nội, 05/2009.
4. Trịnh Vinh Hà, *Lập phòng "trò chuyện" với học sinh*, Báo Tuổi trẻ – Thứ Ba, 05/01/2010.
5. Nguyễn Thị Mỹ Lộc, Đặng Hoàng Minh, *Tư vấn tâm lý học đường*, NXB Đại học Quốc gia Hà Nội, 1/2012.

SUMMARY

The article has specified the model, its organization and measures for administration of school consultation activities in Vietnamese schools as well as difficulties faced in applying the model; and presented numerous relevant recommendations for education sector of the country.